

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРДАГИ ИЖТИМОЙ МАДАНИЙ МУҲИТНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ТЕХНОЛОГИЯ ТАЪЛИМИНИНГ ЎРНИ

Каримов Комилжон Абдурахимович

Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) доцент, Т.Н.Қори-Ниёзий номидаги
Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти “Технология таълими
назарияси ва методикаси” бўлими бошлиғи

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7927150>

***Аннотация.** Мазкур мақолада профессионал таълим тизими раҳбар ва педагог кадрларини масофадан малакасини оширишининг педагогик асослари, ташкилий-методик шарт-шароитлари, масофадан малака оширишини самарали ташкил этишга салбий таъсир кўрсатаётган омиллар ва уларни бартараф этишкаби масалалар ёритилган.*

***Калим сўзлар:** инновацион ёндашув, ахборот-таълим муҳити, интеграллашган, ахборот инфратузилмаси, тенденция, мультимедиа, “тармоқли” ўқитиш, мотивация, тьютор, индивидуал, интерфаол, аттестация.*

Мамлакатимизда янги профессионал таълим тизимини такомиллаштириш, таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, уларни замонавий техник ҳамда ахборот воситалари билан жиҳозлаш, шунингдек, малакали педагоглар билан таъминлаш ва уларнинг малакасини ошириш масалаларигаалоҳида эътибор қаратилмоқда.

Таълим сифатини яхшилаш ва самарадорлигини таъминлашда моддий омиллар билан бир қаторда педагог кадрларнинг касбий тайёргарлик даражаси, салоҳияти ҳам муҳим аҳамиятга эга. Малака ошириш тизими педагог кадрлар меҳнати мазмуни ва характерига мувофиқ йўналтирилган ижтимоий талаблардаги муҳим силжишларга сезгирлик билан жавоб бера олиши, соҳани такомиллаштириш борасидаги ижтимоий талабларни тўла қондириш учун тизимга жаҳон таълимининг энг илғор ютуқларини фаол татбиқ этиш, ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасидаги ўзаро ҳамкорликка асосланувчи ўқитиш методларидан кенг қўламда фойдаланиш ҳамда педагогларнинг касбий фаолиятларига нисбатан инновацион ёндашишга эришиш тақозо этилади.

Малака ошириш ва қайта тайёрлаш ҳар бир ходимнинг ўз мутахассислиги бўйича сўнгги фан ютуқлари, янгиликлари билан танишиш, уларни ўзлаштириш, янги амалий иш усуллари, илғор иш тажрибаларини ўрганишдан иборат илмий назарий ҳамда амалий тайёргарлик жараёни ҳисобланади.

Тадқиқот муаммосига оид илмий изланишлар ва манбалар таҳлили шуни кўрсатдики, профессионал таълим тизими раҳбар ва педагог кадрларини масофавий малакасини оширишни самарали ташкил этишга салбий таъсир кўрсатаётган қуйидаги омилларни қайд этиш мумкин:

- таълим тизимининг тезкор янгиланиши билан юз бераётган ўзгаришларга жавоб беришга етарлича тайёр бўлмаган амалдаги педагог кадрлар малакасини ошириш тизими ўртасидаги зиддият;

- ахборот-коммуникация технологиялари асосида педагог кадрлар малакасини оширишга хизмат қилувчи ахборот - методик таъминотнинг ишлаб чиқилмаганлиги;

- интеграллашган ахборот-таълим муҳитини яратиш ва замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида педагог кадрлар малакасини ошириш жараёнларини такомиллаштиришнинг етарлича илмий асосланмаганлиги ҳамда педагогик

жихатдан тўлиқ тадқиқ қилинмаганлиги ечимини кутаётган бир қатор муаммолар манбаси бўлиб қолаётганлигини кўрсатади.

Бу борада юзага келаётган муаммоларнинг ечимини топишда, аввало малака ошириш жараёнларига замонавий технологияларни жорий қилишда зарурий ахборот инфратузилмасини яратиш талаб этилади.

Жаҳон таълим тизимида ўқитувчиларни инновацион фаолиятга тайёрлаш механизмларини замонавий ривожланиш тамойиллари асосида такомиллаштириш, креатив фикрловчи кадрларни тайёрлаш, тараққиёт тенденцияларига мос равишда педагогик инновацияларни жорий этиш ва унинг самарадорлигини баҳолаш асосида такомиллаштиришга қаратилган илмий тадқиқотларга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусан, малака ошириш жараёнида ўқитувчиларни инновацион фаолиятга тайёрлаш жараёнини самарали ташкил қилишда инновацион таълим муҳити шароитида ўқув материалларини лойиҳалаш, компьютер технологиялари ва дастурларидан фойдаланиш, амалий машғулотларда мультимедиа электрон воситаларни қўллашга инновацион ёндашувлар билан боғлиқ илмий ишланмалар кўламини ошириш зарурати кўзга ташланмоқда. Бунда инновацион фаолият бўйича ўз фаолиятини таҳлил қилиш методикаси катта аҳамиятга эга.

Малака ошириш ва қайта тайёрлаш университетларда, малака ошириш институтларида ҳамда профессионал қайта тайёрлаш ҳуқуқига эга бўлган ўқув марказларида амалга оширилади. Мазкур жараён ишлаб чиқаришдан ажралган, қисман ажралган ва ажралмаган ҳолда бўлиши мумкин. Унинг шакли малака ошириш таълим муассасаси томонидан ўқув дастурининг мураккаблиги эътиборга олинган ҳолда ва буюрмачининг у билан тузилган шартномаси асосидаги эҳтиёжларига мувофиқ равишда белгиланади.

Малака ошириш ва қайта тайёрлаш муддати турлича бўлиб, ҳар бир ҳолда қўйилган мақсад ҳамда вазифаларга мувофиқ белгиланади. Малака ошириш ва қайта тайёрлаш таълим муассасаси ўқув жараёнини мақсадли ташкил этиш, таълим шакли, услублари, технологиясини қўллаш орқали тингловчиларга таълим дастурларини ўзлаштиришлари учун зарур шароитлар яратади. Мазкур дастурлар малака ошириш таълим муассасалари томонидан буюртмачи эҳтиёжларини, шунингдек, қўшимчақасб таълими дастурлари мазмуни олдида қўйилган давлат талабларини эътиборга олган ҳолда ишлаб чиқилади, тасдиқланади ва амалга оширилади.

Масофавий таълим тизимининг дидактик тамойиллари ушбу таълим шаклида ўқиётганларнинг психологик хусусиятлари ва таълимий эҳтиёжларини амалга оширади. Умумий дидактик тамойиллар сирасига қуйидагилар киради:

1. Масофавий таълим “тармоқли” ўқитиш шакли сифатида, таълим олувчилар учун махсус ўқув-методик ва аттестацион материалларни яратишни талаб қиладиган мустақил таълим фаолиятига асосланган;

2. Таълим олувчиларнинг таълимнинг мазмуни ва муддатларини танлашдаги мустақиллигини тан олиш, оралиқ ва якуний аттестацияга ва баҳолашга таълимнинг мақсади ва якуний натижаси сифатида эмас, балки мотивация ва ўз-ўзини назорат қилиш сифатидаги прагматик муносабатда бўлиш;

3. Таълим субъектларини мустақил таълим фаолиятига йўналтирувчи консультант (устоз, тьютор) нинг ролларини дидактик ўзаро ҳаракат (диалог) асосида ажратиш;

4. Таълимнинг вариативлигини янада юкорироқ даражасини таъминловчи ва тармоқли коммуникацияни енгиллаштирувчи модуллар асосида ташкил этилиши;

5. Таълим муддатларининг ўзгарувчанлиги ва уларга мос равишда таълим жараёнининг суръати;

6. Машғулотларнинг минимал даражада камайтирилиши, уларнинг мақсадга мувофиқлигини таъминлайдиган махсус шакллари ишлаб чиқиш.

Телекоммуникация воситалари ва каналлари тьютор ва тингловчиларнинг ўқув-методик материалларни етказиш ва индивидуал маслаҳатлар бериш жараёнида, гуруҳнинг ўзаро ички ҳаракатларида мулоқот қилиш ва интерфаолликни таъминлаш воситаси сифатида фойдаланилади.

Тингловчининг ўз-ўзини ўқитиш фаолиятини таъминловчи ўқув-методик материаллар мажмуасига фақат жиҳозлар ёрдамидагина фойдаланиш мумкин бўлган, тингловчиларнинг кўпчилик қисми осонлик билан ишлата оладиган материалларгина киради.

Модел, умуман олганда, тингловчининг ўқиш жойида коммуникация воситалари мавжуд бўлмаган ҳолатлар учун мўлжалланган. Вақтинчалик ўқув жадвали ўзгариши мумкин ва ўқув муассасаси билан келишилади. Якуний аттестация тингловчи иштироки билан ёки унинг бевосита иштирокисиз ўтказилиши мумкин.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, умумий ўрта таълим мактаблардаги ижтимоий маданий муҳитни ташкил этишда технология таълимидан таълим тизимида фаолият юрутувчи раҳбар ва педагоглар унумлий фойдаланишса таълим маконида ижтимоий маданий муҳит ижобий томонга ўзгаради. Ҳар қандай технологиянинг маъноси ва қўлланиш мақсади – жараёни оптималлаштириш, ундан натижа учун зарур бўлмаган фаолият ва операцияларни чиқариб ташлашдир. Бунда ўқитиш технологиясининг ҳар бир элементига бир бутун таълим жараёнида ўзининг мақсадга мувофиқ жойи мос келади, ҳар бир технологик амал, ҳар бир технологик ҳаракат уни оптималлаштириш масаласини ҳал қилишда ўзининг аниқ ўрнига эга.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 26 февралдаги “Професионал таълим муассасаларининг бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 106-сон қарори. <https://lex.uz/docs/5309472>
2. Джураев Р.Х., Тайлоқов Н.И. Ахборотлашган таълим муҳити-ўқитиш самарадорлигини ошириш воситаси //“Uzluksiz ta'lim”. ИМЖ. – Т., 2004. – №3. – Б. 3-7.
3. Парпиев А. ва бошқ. Электрон университет. Масофавий таълим технологиялари. – Т.: ЎзМЭ давлат илмий нашриёти 2008. –196-б.
4. Абдукадиров А.А., Пардаев А.Х. Масофали ўқитиш назарияси ва амалиёти (монография). – Т.: «Фан», 2009.
5. М.Т. Михридинова “Масофавий ўқитишасослари” ТАТУ 2011 йил 60 б
6. А.Марахимов, Р.Ҳамдамов Электрон университет. Масофавий таълим технологиялари ЎзМЭ давлат илмий нашриёти. -Т.: 2008, 196 б.